

Boekbespreking

Hintjes, J. *Geesteswetenschappelijke pedagogiek*, Boom, Meppel/Amsterdam 1981, 223 pag., f 34,-, ISBN 90-6009-493-X

Hintjes' dissertatie betreft een in Nederland uniek onderzoek dat zich laat lezen als een overzichtelijke inleiding in de geesteswetenschappelijke pedagogiek. De auteur bakent deze regio binnen de pedagogiek duidelijk af: het zijn de publikaties van de zg. Dilthey Nohl school en van hen die zich minder ook door Nohl maar vooral door Dilthey hebben laten inspireren (Frischeisen-Köhler, Spranger, Litt). Daarbij geeft Hintjes aan dat andere commentatoren de aanduiding 'geesteswetenschappelijke pedagogiek' op een breder terrein van publikaties betrekking laten hebben dan hij zelf in dit proefschrift doet. Bij constatering van deze aard blijft het echter: Hintjes beargumenteert de eventuele juistheid van zijn zienswijze in dezen eigenlijk nauwelijks. Op zich lijkt me tegen zijn afgrenzing geen bezwaar te bestaan, maar het had de volledigheid gediend als Hintjes had laten zien dat het predikaat 'geesteswetenschappelijk' (in het algemeen, maar ook in de Engelse pedagogische vaktaal, en in kringen van bijvoorbeeld antroposofen) in zeer wijde zin gebruikt kan worden; wijder nog dan hij zelf memoreert als hij de opvattingen van o.a. Danner of Herrmann in dezen noemt.

Met behulp van *categorieën* brengt Hintjes de pedagogiek van 'groten' als Spranger, Frischeisen-Köhler, Nohl, Litt, Bollnow, Flitner en Weniger in kaart en wijdt hij ook aandacht aan een huidige generatie pedagogen die zich, vertrekkend vanuit de Weniger-versie en onder inachtneming van gedachtegoed uit de Frankfurter Schule, tot de kritische pedagogiek bekend (Klafki, Mollenhauer e.a.). De categorieën die zijn betoog vorm geven, zijn die van de *'autoreflectie van het leven'* (het leven is primair, de pedagoog reflecteert daarop en komt zo tot herkenning van wat als wezenlijk pedagogisch beleefd en ervaren wordt), het

'*structuurbegrip*' (een concept van de cultuurwereld als een geheel van levensverbanden met behulp waarvan dan de relatieve autonomie van het pedagogisch levensverband wordt aangetoond; en een concept van de (psychologische) structuur van het subject – de bij velen aan te treffen 'lagen-antropologie'), de *'antinomieën'* (subject-cultuur; vrijheid-binding; ideaal-werkelijkheid), en de *'entelechie'* (als subjectieve en objectieve vormkracht).

Deel I is geheel gewijd aan een beschouwing over de manier waarop de geesteswetenschappelijke pedagogiek poogt de 'verwevenheid van de wetenschappelijke bezinning met het opvoedingsproces in het leven van alledag tot uitdrukking (te) brengen' (blz. 35) – onder de erkenning van het uitgangspunt dat de opvoedingswerkelijkheid de pedagogische theorievorming fundeert. Hintjes geeft daarbij duidelijk aan dat voor deze pedagogiek de kennisverwerving van de levende praktijk nooit tot afgeronde resultaten kan leiden, omdat ook niet-rationele elementen (zoals intuïtie en gevoel) bij het komen tot theorie een rol spelen, en bovendien nog eens erkend wordt dat het leven uiteindelijk nimmer 'tot in haar diepste grond volledig in begrippen' gevangen kan worden (blz. 41). Zo neemt het probleem van de *autoreflectie van het leven* ongeveer een derde deel van de gehele studie in beslag. In deel II komen dan de overige, bovengenoemde, categorieën aan de orde.

Over de manier waarop Hintjes argumenteert, merken we op dat hij niet een welomschreven methode hanteert. Dat kan vermoedelijk ook niet bij dit soort studies. Zijn werkwijze heeft kennelijk bestaan uit een grondig lezen van een vrij nauwkeurig afgepaald aantal publikaties. Al lezende, en steun vindend in reeds gepubliceerd onderzoek over de genoemde pedagogiek en haar vertegenwoordigers, werd – zo nemen we aan – zijn interpretatief kader gevormd. Met dit kader, bestaande uit wat de auteur 'categorieën' noemt, heeft hij op een verdienstelijke wijze thema's van de geesteswetenschappelijke pedagogiek onderscheiden en beschreven.

Zijn eigen opvattingen over de door hem

gevolgde methodiek lijken niet steeds even helder te zijn. Zo wordt de ene keer aangegeven dat de 'categoricën' als thema expliciet overdacht zijn binnen het onderzochte objectgebied, terwijl de andere keer de suggestie wordt gewekt dat Hintjes zelf dat wat bij de vertegenwoordigers van de geesteswetenschappelijke pedagogiek impliciet bleef, boven water haalt (vgl. o.m. par. 3 en 5 uit de Inleiding).

Een tweede methodologische opmerking. Hoewel op zich heel goed te verdedigen is dat de auteur zich tot de door hem gekozen verzameling van geesteswetenschappelijke pedagogen beperkt, blijft (zoals boven gezegd) een nadere verdediging daarvan uit. Wél echter doet Hintjes moeite de fenomenologische pedagogiek te onderscheiden van de geesteswetenschappelijke pedagogiek. Op zo'n moment wordt o.i. dán echter te veel de indruk gewekt dat *a* het hier gebodene de geesteswetenschappelijke pedagogiek is (in onderscheid van bijvoorbeeld *de* fenomenologische pedagogiek) en dat *b* er inderdaad qua object en/of methode van onderzoek duidelijke verschillen met de fenomenologische pedagogiek zouden bestaan. Beide suggesties zijn niet waar te maken. De passages die uitdrukkelijk gaan over de fenomenologische methode, en bedoeld zijn om een onderscheid c.q. overeenkomst met het door hem onderzochte gedeelte van de geesteswetenschappelijke pedagogiek aan te geven, hebben een ontoereikend argumentatief gehalte en zijn soms ook al te eenzijdig 'opgehangen' aan Langeveld en Beekman. Het aanbrengen van een verantwoord onderscheid tussen de gerichtheid en de methoden van *de* geesteswetenschappelijke pedagogiek enerzijds en *de* fenomenologische pedagogiek anderzijds, vraagt onzes inziens dan ook een grondiger fundering. Maar we herhalen: het zou volstrekt aanvaardbaar zijn als op bovenvermelde wijze de Duitse geesteswetenschappelijke pedagogische scho(o)l(en) 'nominalistisch' tot object van onderzoek werd verklaard.

Men zou kunnen twisten over de vraag of de auteur zelf niet wat vaker standpunten van de geesteswetenschappelijke pedagogiek en polemische stellingnames van anderen had kunnen problematiseren. Soms is hij kritisch – maar schiet dan in doordenking wel weer te

kort; dan weer laat hij kansen om e.e.a. in het licht van huidige wetenschapstheoretische inzicht onder kritiek te stellen, liggen. Wel dekt hij zich in door er op te wijzen dat het belang van de geesteswetenschappelijke pedagogiek meer gezocht moet worden in haar pedagogische thematiek dan in haar kennistheoretische en methodische grondslagen. Overigens schijnt – naar we hebben horen zeggen – de uitgever gestaan te hebben op een uiterst beknopt notenapparaat. Gezien de vragen en problemen die Hintjes, naar men kan vermoeden, daarin nog kwijt had gekund, is het te betreuren dat de meer geïnteresseerde lezer met slechts 17 aantekeningen wordt afgescheept.

Eén en ander is te situeren binnen een sinds Spiecker op de V.U. zich ontwikkelende analytische filosofie van opvoeding en onderwijs, en vormt als beschrijving en analyse van de kernthema's van op een bepaalde pedagogiek-regio gerichte second order activity een voorbeeldig onderzoek. Het belang is niet zo zeer gelegen in theorievorming, maar in het inzichtelijk maken van een groep verwante theoretische noties.

Hintjes heeft met zijn studie zo gezorgd voor een in het Nederlandse taalgebied unieke inleiding in een aan belang herwinnende regio van de pedagogiek. De auteur wijst zelf op deze relevantie – en terecht, als men ziet dat ook 'kritische theorie'-pedagogen en pedagogen die actie- en handelingsonderzoek als een vruchtbare vorm van pedagogiek-bedrijven zien, opnieuw de door hem beschreven geesteswetenschappelijke beweging ernstig gaan bestuderen.

Het boek is helder geschreven, bezit bij tijd en wijle echter een redundantie die – ook om didactische redenen bijvoorbeeld – niet nodig is. Het zal op tal van middelbare en universitaire pedagogiek-opleidingen zijn nut kunnen bewijzen. Ook voor hen voor wie de geesteswetenschappelijke pedagogiek een gesloten boek is/bleef, is Hintjes studie gemakkelijk toegankelijk. We bevelen deze publikatie dan ook warm aan aan studenten, docenten en ook aan afgestudeerden die – hun studie in een anti-geesteswetenschappelijk klimaat voltooid hebbend – lacunes in hun kennis op dit terrein willen opvullen.

J. D. Imelman

Mededelingen

P.A.O.-cursussen Methoden en Technieken van Onderzoek

In de periode 1982-1987 zal een aantal vakgroepen 'methoden en technieken van onderzoek' uit de faculteiten der sociale wetenschappen de volgende cursussen geven:

- Basiscursus statistiek, 6-10 december 1982, te Utrecht
- Simulatie, 6-10 december 1982, te Utrecht
- Basiscursus wiskunde, 13-17 december 1982, te Utrecht
- Designs voor sociaal- en gedragswetenschappelijk onderzoek, 3-7 januari 1983, te Amsterdam
- Kruistabellen en gegeneraliseerde lineaire modellen, 12-14 januari en 20-21 januari 1983, te Utrecht
- Regressie- en discriminantanalyse, 24-28 januari 1983, te Tilburg
- Lineaire structurele modellen I, 11-15 april 1983, te Amsterdam
- Analyse van veranderingsprocessen, 25-29 april 1983, te Amsterdam
- Eendimensionele schaalmethoden, 16-20 mei 1983, te Groningen
- Meerdimensionele schaalmethoden, tweede week van mei 1984, te Groningen
- Lineaire structurele modellen II, 1984, te Amsterdam

De cursussen zijn inleidend en hebben tot doel afgestudeerden in korte tijd bekend te maken met een aantal recente ontwikkelingen op het gebied van methoden en technieken van onderzoek. Alle cursussen kunnen als zelfstandige eenheid worden gevolgd. Het cursusgeld bedraagt ± f 250,- per cursus, inclusief studiemateriaal, exclusief eventuele boeken.

Een folder met nadere gegevens is schriftelijk aan te vragen bij: SISWO, postbus 19079, 1000 GB Amsterdam.

Inhoud andere tijdschriften

Info

13e jaargang, 1982, nr. 6

Historisch-maatschappelijk onderzoek van het onderwijs. De onderwijsvernieuwing in Groningen van 1800 tot 1820 en de rol daarin van de onderwijzers en hun gezelschappen (themanummer)

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

21e jaargang, 1982, nr. 9

De analyse van gezinsachtergronden in pedagogisch onderzoek, door P.M. Schoorl
Stereotype gedrag bij blinde kinderen, door A. A. J. Mulder en I. van Otterlo
Zorgbreedte en preventie, door P. de Beer

Ontvangen boeken

Aldrich, R., *An introduction to the history of education*, Hodder & Stoughton, Sevenoaks, 1982, £ 3.65

Boekholt, P. Th. F. M., *De hervorming der scholen. Het onderwijs in Drenthe in de eerste helft van de negentiende eeuw*, Provinciaal Bestuur Drenthe, Afd. Voorlichting, Assen, 1982, f 15,-

Boer, G. A. de en J. A. de Boer, *De gezinschool gestalte geven*, C.P.S., Hoevelaken, 1982, f 10,- (exl. verzendkosten)

Bolle, C. M., R. J. M. Plattel, J. J. Vos, *Termen uit het moedertaalonderwijs*. Wolters' Lexicon, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1982, f 24,95

Groot, A. D. de, *Academie en Forum. Over hoger onderwijs en wetenschap*, Boom, Meppe, 1982, f 39,50

Hilhorst-Haars, J. E., *Tot nut der teedre jeugd. Recensies van 19e eeuwse kinderlectuur*, Nederlandse Bibliotheek en Lektuur Centrum, 's-Gravenhage, 1982, f 13,-

Lems, J., *De wet op het basisonderwijs bekeken vanuit het kleuteronderwijs*, Drukkerij De Bunschoter, Bunschoten, 1982

Petersen, P., *Van didactiek naar onderwijs-pedagogiek. Dialogisch-coöperatief leiding geven in de nieuwe school*, (vert. van: Führungslehre des Unterrichts, 1937), Wolters-Noordhoff, Groningen, 1982, f 55,-

Pollmann, T., *Woorden, klanken, zinnen, talen. Inleiding in de taalkunde*, Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage, 1982, f 32,50

Rossum, J. H. A. van (red.), *Motorisch gedrag en ontwikkeling*, Dekker & Van de Vegt, Nijmegen, 1982, f 39,50

Rozemond, S., *Politiek bewust worden. Exemplarisch leren, getoetst aan vormingswerk, onderwijs en alledaagse levenspraktijk*, Studiecentrum Boek, De Horstink, Amersfoort, 1982, f 16,-

Spiecker, B., B. Levering, A. J. Beekman (red.), *Theoretische pedagogiek*, Boom, Mep-pel, 1982, f 28,-

Weeda, W. C., *Beheersingsleren: het model ge-toetst in de tijd* (dissertatie), 1982

Wolff-Albers, H. D., en H. F. M. Crombag (red.), *Visies op onderzoek in enkele sociale wetenschappen*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1982

Ontvangen rapporten

Over motivatie gesproken. Verslag van een conferentie met bijdragen van Th. C. M. Bergen, E. E. J. de Bruyn, H. C. J. Duijker, H. J. M. Hermans, P. L. van der Plas en A. Verhoeven. Onderzoeksthema-groep Motivatie in het Onderwijs

Tavecchio, L. W. C., M. H. van IJzendoorn, F. A. Goossens, M. M. Vergeer, *Rol- en taakverdeling in het gezin. Theoretisch en empirisch onderzoek naar opvattingen over positie en verantwoordelijkheid bij moeders en vaders met jonge kinderen*. Interimrapport V, Kernonderzoekprogramma, Vakgroep Wijsgerige en Empirische Pedagogiek, R.U.L., Leiden, 1982

Ton Vijverberg

HARBALORIFA

Volksliedjes voor piano.

Twee bundels pianomuziek voor leerlingen in het 2e studiejaar.

Ook zeer geschikt als zangbegeleiding op (muziek)scholen.

Met vrolijke illustraties.

deel 1: f 11,-
ISBN 90 6020 345 3
deel 2: f 11,-
ISBN 90 6020 346 1

Jan de Nijs

SPEEL MEE

Muziekstukjes voor samenspel.

Werkjes voor kleine bezettingen van verschillende instrumenten.

Voor instrumentalist in het 1e of 2e studiejaar.

f 15,- ISBN 90 6020 362 3

Kees Rosenhart

SAMEN MUSICEREN IN DECEMBER

*25 Liedjes voor
3 melodie-instrumenten.*

Sinterklaas- en kerstliedjes voor twee sopraanblokfluiten en altblokfluit.
Voor de decemberavonden!

f 21,50 ISBN 90 6020 338 0

Verkrijgbaar bij
muziek- en boekhandel

UITGEVERIJ
DE TOORTS
H A A R L E M

